

De (bijna) vergeten zusters van Batenburg.

Veel mensen zullen zich nog het oude klooster herinneren dat tot 1984 in Batenburg aan de Grootestraat stond. Weinigen echter weten nog dat daarin vijftig jaar lang, van 1881 tot 1930, een kloostergemeenschap leefde met een dertiental zusters van de sociëteit van Jezus, Maria en Josef (JMJ). De nonnen hebben een belangrijke rol gespeeld in het onderwijs en in het sociale en kerkelijke leven van Batenburg. Ze voorzagen in hun levensonderhoud met het geven van lager onderwijs aan meisjes. Ook dreven ze in het gebouw een meisjesinternaat met meestal ongeveer 25 “pensionnaires”. Die kregen naast gewoon lager onderwijs ook les in de Franse en Duitse taal en in “nuttige en schone handwerken”.

Het Batenburgse klooster in 1908, nog met klokkentorentje.

1. Het plan van pastoor Kroonen en de rijke Jan Steeg.

“In dat jaar (1881) werd een Huis betrokken in het dorpje Batenburg aan de Maas in het Gelderse. De pastoor heeft jaren moeten wachten ! In 1876 schreef hij al over zijn bouwplannen: een gesticht, een school en liefst een pensionaat !”. Aldus staat geschreven in een boek dat door de zustercongregatie van JMJ in 1957 werd uitgegeven¹. Daarin wordt verder verhaald dat het hoofdbestuur van de orde ondanks bezwaren toch zwichtte voor de aandrang van de pastoor en toestemde in het sturen van zusters mits hij zelf voor het gebouw zou zorgen. Niet toevallig had de Batenburgse pastoor J. Kroonen zijn verzoek aan de zusters gericht in het jaar 1876. De rijke boer Jan Steeg, die een jaar eerder, vlak voor zijn overlijden, al een nieuwe kerk en een armenfonds financierde, had ook nog een aanzienlijke som geld achtergelaten voor de bouw van een klooster van waaruit katholiek onderwijs kon worden gegeven. De pastoor, die aldus al een gebouw “op zak” had, was op zoek naar bevoegd onderwijspersoneel en hij hoopte dat bij de zusters van JMJ te vinden.

Vijf jaar later kwam het klooster met school en pensionaat er echt, onder de naam Sint Jansgesticht, of ook wel Liefdegesticht. De eerste steen werd gelegd op 24 juni 1880, de patroon dag van zowel pastoor Kroonen als van de schenker Jan Steeg. Nu nog herinnert een oude gevelsteen, ingemetseld in de nieuwbouw bij Grootestraat 21, aan die heuglijke gebeurtenis. Het gebouw werd een jaar later geopend. Deze dag was ongetwijfeld het hoogtepunt in de wederopstanding van de katholieke parochie van Batenburg. Het splinternieuwe klooster an-

¹ En het zaad groeide op, Geschiedenis van de congregatie van JMJ 1822-1940, Zr. Seraphine Gommers, Moederhuis Mariënborg, 's-Hertogenbosch 1957. Pag. 135-136.

nex schoolgebouw werd op 8 augustus 1881 ingezegend door de bisschop van den Bosch op dezelfde dag dat de nieuwe Sint Victorkerk, waarvan de interne decoratie pas toen helemaal klaar was, door hem plechtig werd geconsacreerd. Het was dan ook een grote gebeurtenis waarbij monseigneur Godschalk feestelijk met de fanfare werd binnengehaald vanaf het Appelternse veer. De Gelderlander deed er twee dagen later verslag van².

2. De katholieke emancipatie en de Batenburgse schoolstrijd.

Batenburg groeide in de eerste helft van de 19^e eeuw tot ruim boven de 700 inwoners. Dat had ook gevolgen voor de openbare school. De enige onderwijzer had in 1866 111 leerlingen in zijn klas. Daarvan betaalden er 52 schoolgeld en genoten de andere 59 kosteloos onderwijs. Geld voor een hulponderwijzer was er volgens de gemeenteraad niet, terwijl iedereen begreep, dat de schoolmeester het met een zo grote kinderschare niet aankon. Besloten werd daarom op de gemeentelijke school geen kinderen van vijf jaar meer toe te laten³. Dat was natuurlijk geen oplossing die het belang van de kinderen en de gemeenschap diende. Toen een paar jaar later in Batenburg de nieuwe pastoor Kroonen⁴ aantrad ging er echter een frisse wind waaien in het oude stadje. Kroonen moet een talentvol organisator zijn geweest en een gedreven vertegenwoordiger van de katholieke emancipatiebeweging. Hij legde zich niet neer bij de staat van armoede en ongeletterdheid van zijn parochianen, maar nam zich vast voor zijn kudde te laten meedelen in het nieuwe elan van zijn kerk. Hij vond in het nabije Lienden, een buurtschap bij Batenburg, als bondgenoten de schatrijke ongehuwde landbouwer Jan Steeg en diens zeer godsvruchtige moeder de weduwe Geertrui Smits⁵. De vriendschap die tussen deze mensen moet zijn gegroeid leverde de katholieke parochie geen windeieren. De vrome moeder en haar zoon financierden een RK-armenfonds en een nieuwe kerk. Alsof dat nog niet genoeg was beloofde Jan Steeg, vlak voor zijn vroege dood in december 1875, ook nog een klooster te zullen bouwen waarin een katholieke meisjesschool kon worden opgericht. De pastoor wendde zich daarom kort daarna tot de overste van de zusters van de Sociëteit van Jezus, Maria en Josef, kort gezegd de JMJ-zusters, met het verzoek religieus onderwijspersoneel voor de op te richten school te leveren. Dit was in die tijd geen vreemd verzoek. Kloostercongregaties groeiden als kool en JMJ was uitdrukkelijk opgericht om onderwijs mogelijk te maken aan arme kinderen, met name meisjes. Een parochie die de accommodatie beschikbaar kon stellen voor een klooster en een meisjesschool maakte daarom een goede kans vanuit de JMJ-congregatie personeel te krijgen.

PASTOOR J. KROONEN †,
te Megen, de Nestor der Bos-
sche geestelijkheid, overleed de-
zer dagen op 88-jarigen leef-
tijd. Bij zijn diamanten pries-
terjubiläum verhieft H. M. de
Koningin hem tot Ridder in
de Orde van Oranje-Nassau.

Katholieke Illustratie 26-4-1913

² Zie bijlage 1.

³ Vrij geciteerd uit: van Heiningen, Batenburg Eeuwenlang Twistappel, Uitgeverij de Kleijn, Wijchen, 1987, pag. 190. Het tweede deel van hoofdstuk 14 (pgs 186-194) beschrijft het Batenburgse onderwijs in de 19^e eeuw.

⁴ Johannes Kroonen was pastoor in Batenburg van 1872 tot 1890. Daarna werd hij pastoor in Megen. Hij overleed daar in 1913.

⁵ Voor meer informatie over de familie Steeg zie het artikel hierover in het tijdschrift Tweestromenland no.156, juni 2013 en de website www.rkkerkbatenburg.nl.

Nu was katholiek onderwijs al decennia een heet hangijzer in Batenburg. Sinds de inlijving van Maas en Waal bij de protestante Republiek in 1600 mocht er in Batenburg alleen nog protestant onderwijs worden gegeven. De vrijheid die de Franse tijd (1795-1813) beloofde was hier uitgebleven. In het na die tijd opgerichte Koninkrijk der Nederlanden was wel bij wet geregeld dat de onderwijzers in de openbare scholen de godsdienstige richting van de meerderheid der bevolking moesten vertegenwoordigen. Maar het was in Batenburg niet gelukt het alleenrecht om de onderwijzers te benoemen weg te halen bij de protestante kasteelheer. Het gevolg was dat de voor meer dan tachtig procent katholieke bevolking tot halverwege de negentiende eeuw moest accepteren dat op de openbare school protestante onderwijzers stonden. Dat leidde met regelmaat tot een felle machtsstrijd in het verder zo rustige stadje. De kleine protestante bovenlaag wilde koste wat kost het protestante onderwijs in stand houden, terwijl de katholieke meerderheid het wettelijk recht claimde de onderwijzer te benoemen op de gemeentelijke school. Toen die claim in 1853 eindelijk werd gehonoreerd richtten de protestanten meteen hun eigen school op⁶. Zo kwam het dat de gemeente in de zestiger jaren van die eeuw geen geld had voor een hulponderwijzer. Het meer welvarende, protestante deel van de gemeentenaren, was niet bereid meer belasting te betalen voor de drukbezochte openbare school onder katholieke leiding. De protestanten betaalden immers hun eigen school al uit eigen zak. Pastoor Kroonen zag in het aantrekken van religieus personeel een mogelijkheid om deze voor de katholieke emancipatie zo belemmerende impasse

De gevelsteen uit 1880 in de Grootestraat

te doorbreken en vond in Jan Steeg een financier voor zijn plan. De zusterschool zou de zorg op zich nemen voor het onderwijs aan de meisjes, zodat de onderwijzer van de gemeenteschool een hanteerbare klas met evenveel jongens overhield. Bovendien zouden ook de kinderen van 5 jaar, van beiderlei kunne, bij de zusters op de bewaarschool terecht kunnen. Toen hij jaren later in zijn opzet was geslaagd noteerde pastoor Kroonen niet zonder trots in zijn memoriaal: "In het gesticht zijn voor de gemeentenaren van Batenburg twee bewaarscholen⁷ voor jongens en meisjes en twee leerscholen voor meisjes waar gewoon laag onderwijs gegeven wordt, ook in nuttige en fraaie handwerken." Het Sint Jansgesticht en de zusters die het bevolkten zijn gedurende vijftig jaar van groot belang gebleven voor het onderwijs en de katholieke emancipatie van Batenburg. Ook het katholieke Demen aan de overkant van de Maas stuurde decennialang haar lagere schoolmeisjes met de veerpont naar de Batenburgse kloosterschool. Zo groot was het vertrouwen in het onderwijs van de zusters dat zelfs sommige Batenburgse protestanten hun meisjes bij hen op school deden.

3. De ontwikkeling van het kloostercomplex.

Voor de bouwgeschiedenis van het monumentale klooster moeten we terug naar het jaar 1876. Toen kocht Antonius van Dijk, burgemeester van het tegenover Batenburg aan de Maas gelegen Demen, een flink perceel in de kern van Batenburg, op de hoek van de Grootestraat en de Kuisstraat. Namens van Dijk werd kort na diens aankoop een grote hoeveelheid sloopmateriaal van de oude bebouwing geveild⁸. Mogelijk waren dat de restanten van de leerlooierij die door verschillende auteurs wordt genoemd als voorloper van

⁶ Zie het boekje: *Uit het leven van Jacobus Siezen 1825-1889*, Bert Siezen, eigen uitgave, Kolhorn, 1986 (http://issuu.com/janus.kolen/docs/jacobus_siezen).

⁷ Wij zouden nu spreken over klassen.

⁸ Notariële akte bij notaris Zweers d.d. 30 november 1876, nummer 182.

het klooster⁹. Het kan geen toeval zijn dat dezelfde burgemeester van Dijk in hetzelfde jaar een grote som geld leende aan Jan van Haren, de Nederasseltse erfgenaam van Jan Steeg, met als onderpand alle Batenburgse eigendommen van wijlen Jan Steeg¹⁰. Voor de moderne geschiedvorderer oogt het als een vooropgezet plan. Vooruitlopend op de bouw van een klooster (waarvoor de nonnen nog gevonden moesten worden) werd alvast door een particuliere eigenaar grond aangekocht en bouwrijp gemaakt. De Demense burgemeester van Dijk, de Batenburgse pastoor Kroonen en de Nederasseltse erfgenaam van Haren werkten daarbij nauw samen. Deze drie waren geen onbekenden van elkaar. De pastoor tekende als getuige het testament waarin Jan Steeg in 1876 Jan van Haren tot zijn enig erfgenaam benoemde. De Demense burgemeester was via zijn vrouw verwant met Arnoldus van den Bergh¹¹, van wie Jan Steeg zijn Liendense hoeve jarenlang pachtte voor hij die van zijn erfgenamen kon kopen. Van den Bergh was een invloedrijk man in Demen aan de Brabantse kant van de Maas en een vooraanstaand lid van de regionale katholieke voorhoede¹².

Het klooster in 1915, met vergrootte zolderverdieping.

Hoe de geldstromen precies hebben gelopen blijkt niet meer na te gaan. De onderzoeker H. van Heiningen vermeldt dat Jan Steeg in de laatste maanden van zijn leven ongeveer 40.000,- gulden beschikbaar stelde om een voorziening te treffen voor het onderwijs aan de katholieke jeugd. Hij vertelt ook dat hij in het parochieel archief geen uitgaven voor kerk- en kloosterbouw heeft kunnen vinden. Giften van Jan Steeg of zijn erfgenaam aan het kerkbestuur zijn ook niet gedocumenteerd. Verifieerbare feiten zijn wel dat het kerkbestuur in 1881 formeel eigenaar wordt van de grond van van Dijk waar dan een groot kloostergebouw op staat en dat de Batenburgse bezittingen van wijlen Jan Steeg (die eerder dus onderpand

⁹ Johan van Os in: "Uit Batenburgs Verleden", Historische Vereniging Tweestromenland, 1972 en later van Heiningen in "Batenburg, Eeuwenlang Twistappel". Van Os en van Heiningen vermelden geen bron. Ik heb geen bevestiging van deze leerlooierij kunnen vinden in het bevolkingsregister en de kadastrale leggers vanaf 1832.

¹⁰ Notariële acte bij notaris Zweers, d.d. 14 april 1876, nummer 56.

¹¹ Een zoon van Arnoldus van den Bergh was Jan Battist van de Bergh, Deze was getrouwd met Wilhelmina van Dijk, een zus van Antonius van Dijk, burgemeester van Dieren, Demen en Langel van 1858 tot 1897.

¹² Zijn familie had een belangrijk aandeel in de bouw van de nieuwe kerk in Demen in 1857 (van de architect Pierre Cuypers). Als waardering daarvoor kreeg ze een eigen familiekerkhof tussen de kerk en de dijk, nu een Rijksmonument.

waren voor een grote lening door van Dijk aan van Haren) in 1884 onbelast eigendom worden van het kerkbestuur¹³. Het was de katholieke elite van grote boeren en landeigenaars aan beide zijden van de Maas die in Batenburg dit kunstje flikte¹⁴. De regisseur van dit plan was de talentvolle en ambitieuze Batenburgse bouwpastoor Kroonen. Over de architect en de bouwer van het klooster hebben we helaas geen informatie kunnen vinden¹⁵.

In 1884, een paar jaar na de ingebruikname als school en klooster werd het gebouw nog vergroot om meer ruimte te maken voor het pensionaat. Kort na 1910 werd ook de zolderverdieping verbouwd. De houten dakconstructie werd opgetild en voorzien van kapellen zodat een extra verdieping ontstond. Dit ging ten koste van het karakteristieke klokkentorentje vanwaar elke dag werd opgeroepen tot het angelusgebed. Het gebouw is daarna tot de sloop in 1984 niet meer wezenlijk van aanzien veranderd.

Bezit RK kerkbestuur (rood & groen) in de kom van Batenburg. Links de situatie in 1852, rechts in 1895.

In 1895 werd door het kerkbestuur nog een perceel aangekocht tussen de kerk, de pastorie en het klooster¹⁶. Vanaf die tijd was het grootste deel van het blok dat wordt begrensd door Molendijk, Grootestraat, Kruisstraat en Kerkstraat in bezit bij het kerkbestuur. De nieuw verworven ruimte werd van bebouwing ontdaan en bij de tuin getrokken. Op het gaandeweg helemaal ommuurde kerkterrein van ruim 5.300 m² sloten alle percelen van kerk, klooster en pastorie bij elkaar aan met in het midden een grote kloostertuin. Die diende vooral als moestuin. De kloosterzusters konden nu binnendoor naar de parochiekerk en naar de pastorie lopen om daar hun heilzame werk te doen. Omgekeerd had de pastoor binnen Batenburg zijn eigen Vaticaanstad waarbinnen hij heer en meester was.

¹³ Regionaal Archief Nijmegen, toegang 794, Archief Batenburg, Nummer 813. Kadastrale leggers 1879-1970.

¹⁴ H. van Heiningen is voor zover ik heb kunnen nagaan de enige die in afgelopen halve eeuw onderzoek heeft mogen doen in het parochieel archief van Batenburg. Dit was steeds onder beheer bij de opeenvolgende pastores die zelfs leden van het kerkbestuur geen inzage gaven. We zijn voor informatie uit het parochieearchief dus afhankelijk van hetgeen van Heiningen hierover heeft gepubliceerd in "Batenburg, Eeuwenlang Twistappel".

¹⁵ Mogelijk was dat de architect/aannemer Cornelis van Dijk, die eerder de kerk bouwde. Hij woonde tijdens die bouw in Batenburg in het huidige pand Grootestraat 38, nu een gemeentelijk monument. Hij kocht het in 1875 en gezien de bouwstijl is het goed mogelijk dat hij het zelf verbouwde in de voor die tijd kenmerkende herenhuisstijl. Hij vertrok in 1876 al naar den Bosch, maar verkocht het huis pas in 1886, na de bouw van het klooster dus.

¹⁶ Kadastraal D39, huis, schuur en erf, 770 m². Hier was in 1832 een smidse volgens de kadastrale atlas 1832.

4. De gemeenschap van de zusters van J.M.J.

Eind oktober 1881 krijgt de Batenburgse burgemeester Hiebendaal een brief waarin mej. Pöppelmeijer¹⁷ mededeelt dat zij 'een bijzondere niet gesubsidieerde meisjesschool voor gewoon lager onderwijs' zal openen. Zij stuurt van haarzelf alsmede van twee medezusters een bewijs van goed zedelijk gedrag mee en het verzoek zich in Batenburg te mogen vestigen. Deze drie "liefdezusters", zoals de JMJ-zusters ook werden genoemd, gaan meteen in het nieuwe Sint Jansgesticht aan de slag¹⁸, samen met nog drie medezusters. Het schoolhoofd Pöppelmeijer, tevens overste, is dan 56 jaar, de andere vijf zijn tussen de 20 en 40 jaar oud. De jongste, zuster Beata¹⁹, zal 25 jaar aaneengesloten in Batenburg werken en later nog eens terugkeren voor een tweede periode als overste. Een andere zuster van het eerste uur, Johanna Roelofs²⁰, blijft ruim tien jaar op haar Batenburgse post. Het hoofd van deze kwartiermakers wordt na drie jaar als schoolhoofd afgelost door zuster Françoise de Borgia²¹. Zij zal veertig jaar in die functie blijven. Naast het schoolhoofd wordt ook een moeder-overste benoemd als hoofd van de kloostergemeenschap en het pensioonaat.

De kloostertuin in het voorjaar van 1915 gezien vanaf de kerktoren. De Maas staat hoog.

De gemeenschap heeft dan zijn vorm gevonden en zal daarna gedurende vijftig jaar bestaan uit een twaalf- tot veertiental zusters. In die periode maken er in totaal ruim negentig

¹⁷ Maria Angela Peppelmeijer geboren 28 januari 1825 in Hannover. Haar kloosternaam als J.M.J.-zuster heb ik niet kunnen achterhalen. Navraag bij het archief van de J.M.J.-congregatie leerde dat de kloosternaam daar alleen is terug te vinden op basis van de datum en plaats van overlijden. Die zijn nog niet gevonden.

¹⁸ Bron: bevolkingsregister Batenburg. Inschrijvingsdatum: 28 oktober 1881.

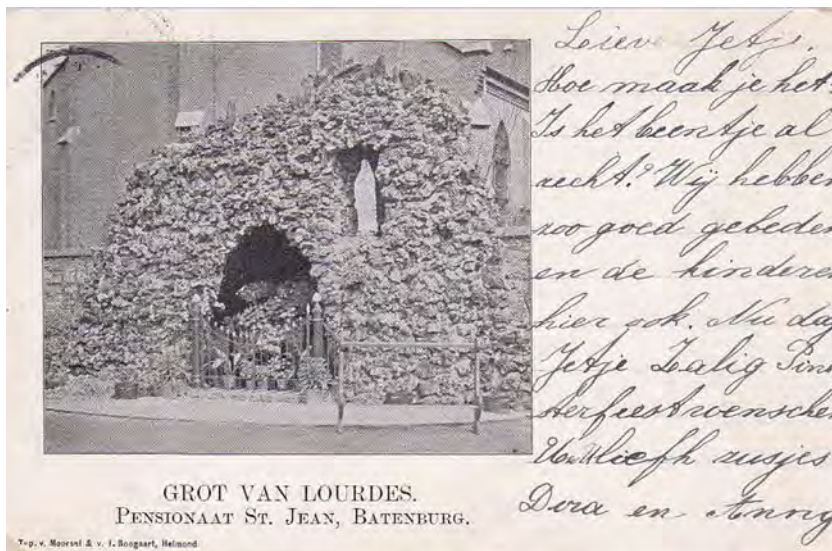
¹⁹ Geboren als Elisabeth ten Brundel in 's-Heerenbergh op 9-11-1861, overleden in Overasselt op 22-11-1940.

²⁰ Kloosternaam vooralsnog niet bekend.

²¹ Geboren als Allegonda Helena Reijers in Arnhem op 13-1-1857, overleden in Rotterdam op 8-3-1932.

verschillende vrouwen deel van uit²². De meesten blijven korter dan drie jaar in Batenburg, maar elf wonen er langer dan twintig jaar en vijf daarvan brengen zowat hun hele werkzame leven door in het Maasstadje.

De kloostergemeenschap heeft in die tijd een stempel gedrukt op het leven in Batenburg. Een vaste kern van zusters was in het dorp geworteld, kende er iedereen en werden door iedereen gekend. Daarnaast waren er altijd een aantal, meest jongere nonnen die een paar jaar bleven. Eindelijk, na meer dan twee eeuwen, werd er weer degelijk katholiek onderwijs gegeven! Maar dat was niet het enige. In die tijd waren er in de hele streek maar een paar artsen. In het dorp zelf was alleen een vroedvrouw die hielp bij bevallingen. De hygiënische omstandigheden waren abominabel²³ en de armoede schrijnend. De zusters wijdden zich daarom ook aan de ziekenzorg en ondersteunden de armste gezinnen wanneer die aanklopten voor een extra maaltijd voor hun kinderen. Daarnaast speelden ze een belangrijke rol in het kerkelijk leven. Ze hielpen de pastoor bij de organisatie van feesten en processies. Ze verzorgden de kerk en de pastorie, deden daar ook de was voor, en zorgden voor de pastoor zijn natje en zijn droogje. In het klooster hadden ze waarschijnlijk een eigen kapel en in de kloostertuin lieten ze rond de eeuwwisseling een Lourdesgrot bouwen waar alle Batenburgers de maagd Maria mochten komen vereren. In het klooster konden ook de katholieke verenigingen terecht om te repeteren en om uitvoeringen te geven. Als ze tenminste niet de voorkeur gaven aan een van de talrijke plaatselijke cafés. Het zusterklooster vervulde kortom vijftig jaar lang de rol van gemeenschapshuis en van “brede school” (zoals die nu weer in de belangstelling staat).

Ansicht van de Mariagrot, in 1913 vanuit Batenburg verstuurd²⁴.

kerkbestuur en er in het dorp ook al een openbare school was, hoefden de zusters niet te rekenen op een salaris uit de gemeentebegroting. De meeste katholieken waren bovendien straatarm zodat veel ouders geen schoolgeld konden betalen. Daarom moesten de nonnen het hebben van de opbrengsten van hun pensionaat en van hun extra onderwijs in Frans, Duits en huishoudelijke handwerken aan de kinderen van ouders die het wel konden betalen. Het zal geen vetpot zijn geweest. Het was in die tijd echter gebruikelijk dat parochianen die iets te missen hadden in natura bijdroegen aan het levensonderhoud van de geestelijkheid.

De zusters moesten zelf in hun levensonderhoud voorzien. Ook het werk in de tuin deden ze grotendeels zelf. Met wat hulp van plaatselijke boeren, die mest brachten en ook zelf het spitwerk wel eens ter hand zullen hebben genomen, teelden ze hun eigen groenten. Kippen zullen ze zeker hebben gehouden en het is bepaald niet onwaarschijnlijk dat ze zelfs jaarlijks een paar varkens vet hebben gemest en geslacht. Omdat de school een particulier initiatief was van het

²² Voor een volledige lijst van deze zusters zie de website www.rkkerkbatenburg.nl, onder “Klooster”.

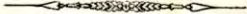
²³ Van Heiningen, Batenburg Eeuwenlang Twistappel, Uitgeverij de Klein, Wijchen, 1987, pag. 282.

²⁴ De ansichtkaart werd op 10 mei 1913 verstuurd door Dora en Anny Geertsens, resp. 12 en 9 jaar oud, naar hun jongere zusje Jetje die in het gasthuis in Arnhem verbleef. Dora en Anny woonden toen allebei pas een maand in het pensionaat in Batenburg. Dora zou er 2 jaar blijven en Anny 5 jaar. Hun zusje Jetje kwam in 1915 ook naar Batenburg en woonde ruim 5 jaar in het pensionaat, waarvan 3 jaar dus samen met Anny.

Zo brachten de boeren ham, melk en fruit naar het klooster en deed de timmerman zo nodig de kleine reparaties pro deo. Het zal in Batenburg niet anders zijn gegaan dan in het naburige Bergharen. Daar was vanaf 1895 Een soortgelijk nonnenklooster waarover decennia later werd verteld: wat de rijke niet deed voor de arme buurman, arbeider of dorpsgenoot, deed hij wel voor de zusters en voor de kerk, waardoor deze op hun beurt waar nodig de helpende hand konden bieden. Zo kregen de zusters bestaansrecht en bestaansmogelijkheden²⁵.”

5. Het pensioonaat.

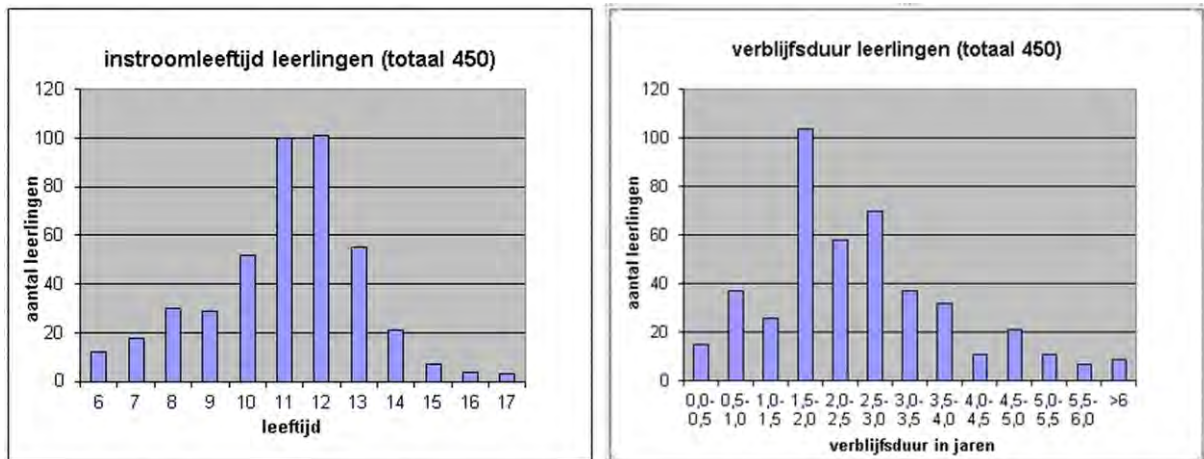
Een belangrijke bron van inkomsten voor de zusters was het “Pensioonaat voor Jonge Juffrouwen”. In een eigen brochure uit die tijd wordt dat als volgt beschreven:

 <p>PENSIONAAT</p> <p>VOOR</p> <p>Jonge Juffrouwen,</p> <p>te BATENBURG,</p> <p>bestuurd door de Zusters van het Gezelschap</p> 	<p>De studie-uren worden door gepaste, de gezondheid bevorderende uitspanningen en wandelingen afgewisseld. De jonge juffrouwen zijn gestadig aan eene nauwlettende en minzame waakzaamheid onderworpen.</p> <p style="text-align: center;">Voorwaarden.</p> <p>Het jaarlijksch kostgeld bedraagt $f\ 150$ en wordt om de drie maanden vooruit betaald.</p> <p>Het eerste kwartaal bij het begin van het schooljaar.</p> <p>„ tweede „ den 1sten December.</p> <p>„ derde „ den 15^{den} Februari.</p> <p>„ vierde „ den 1sten Mei.</p> <p>Boeken en schrijfbehoeften worden voor $f\ 40$'s jaars door de Directie verschaft.</p> <p>De Directie belast zich met de bewassing der kinderen tegen betaling van $f\ 12$'s jaars. Met uitzondering van lakens en sloopen is het beddegoed in het Pensioonaat verkrijgbaar tegen $f\ 8$'s jaars.</p> <p>Voor een plaats in de kerk wordt $f\ 3$ betaald.</p> <p>Een ingetreden kwartaal moet geheel voldaan worden, tenzij de Overste een langer verblijf in het Pensioonaat ontraadt of de afwezigheid door ziekte wordt veroorzaakt.</p> <p>Het schooljaar begint en eindigt op een nader te bepalen dag.</p> <p>Gedurende het schooljaar mogen de kinderen niet uitgaan, tenzij met hare Ouders of Voogden of met gehuwde broeders en zusters.</p> <p>De jonge juffrouwen zullen niet buiten het Instituut mogen vernachten en de Ouders worden verzocht te zorgen, dat zij 's avonds voor acht uur weder in het Pensioonaat zijn.</p> <p>Met Paschen wordt eene vacantie van 14 dagen verleend.</p>
---	--

De eerste leerling werd al een maand na de opening van het gebouw in 1881 in het pensioonaat opgenomen. Het was de 12-jarige Maria Smits uit Reek. Ze kreeg na een paar weken gezelschap van de 10-jarige Anna Kersten uit Druten en in februari van twee zusjes Heijn van 8 en 9 jaar uit Maasbommel. Dat waren mogelijk wezen want zij bleven lang bij de zusters wonen: de oudste Aleida bijna 6 jaar en de jongste Johanna zelfs bijna 10 jaar. Na de zomer van het eerste jaar opende het nieuwe schooljaar met 6 leerlingen. Een jaar later waren dat er 13 en in de jaren daarna groeide de kinderschaar tot een constant aantal van tussen 20 en 25 “pensionnaires”. Verreweg de meeste waren, als ze werden aangenomen, tussen 10 en 14 jaar oud. Maar er werden ook wel kinderen geplaatst vanaf 6 jaar en tot 17 jaar oud. Elk jaar stroomde er meestal een klein tiental meisjes in en uit. De gemiddelde verblijfsduur was ruim 2 ½ jaar, hoewel 4 tot zelfs 7 jaar ook regelmatig voorkwam. In totaal zaten er

²⁵ Website Jan van Gelderstichting. http://www.janvangelderstichting.nl/?page_id=243.

in de vijftig jaren van het bestaan ervan ongeveer 450 meisjes in het pensionaat²⁶.

Leeftijd bij instroom en de verblijfsduur van de leerlingen (periode 1880-1930)

Op het pensionaat zaten ook enkele inwonsters van Wijchen . Mevrouw de Klein uit de Burchtstraat was één van hen: *"Mijn moeder, mevrouw Serben zat er al in 1886 en daardoor werd ik eigenlijk vanzelf 'pensionaire'. We spraken veel frans en moesten nogal wat kerkgeschiedenis doorworstelen. Het was er behoorlijk streng, maar dat heeft uiteindelijk toch geen averechtse uitwerking gehad. Als we thuis geweest waren, soms was dat tweemaal per jaar, moesten we onder geleide vanaf Ravenstein per rijtuig naar het Batenburgse veer. Ook Mien de Leest uit Wijchen heeft er gezeten en van de rode wijn met gebak geproefd, wanneer de pastoor feest had. Toen ik daar zat was er nog hetzelfde hoofd als in de tijd van mijn moeders jeugd. Een stokoude zuster dus* ²⁷.

6. Het einde en daarna

In 1930, kwam er abrupt een eind aan de Batenburgse gemeenschap en het pensionaat. Aan het einde van het schooljaar vertrok de eerste groep zusters, waaronder zuster Lucie²⁸ en zuster Alena²⁹ die beiden zo'n 35 jaar hun beste krachten aan Batenburg hadden gegeven. In november werd het zusterhuis definitief gesloten door zuster Christina³⁰ die 26 jaar in Batenburg had gewerkt en zuster Ludwiga³¹, met een staat van dienst in het Maasstadje van ruim 36 jaar. Waren ze een jaar langer gebleven, dan hadden ze het gouden bestaan van hun gemeenschap kunnen vieren....

Naar verluidt speelde de nieuwe pastoor Metten, die in 1929 na het overlijden van zijn voorganger was aangetreden, een rol bij dit vertrek. Hij zou niet gediend zijn geweest van de grote invloed die de zusters, waarvan sommigen al een drietal pastoors hadden overleefd, op het kerkelijke leven in Batenburg hadden³². Waarschijnlijker dan deze dorps roddel is het echter dat de leiding van de JMJ-orde een zakelijke afweging maakte bij haar besluit de gemeenschap op te heffen. In de kronieken van de JMJ-orde staat het als volgt beschreven: "Batenburg was in het bezit van een klein pensionaat met lager onderwijs en annex een dag-school voor de Batenburgse meisjes en die van het tegenoverliggende plaatsje Demen. Toen dit laatste een katholieke school rijk werd en z'n meisjes niet meer over de Maas ter school hoefde te sturen, bleek het voortbestaan van het Batenburgse schooltje, dat maar

²⁶ Voor een volledige lijst van alle pensionaires zie de website www.rkkerkbatenburg.nl onder "Klooster".

²⁷ Zuster Françoise de Borgia (zie noot 19). Bron: Interview in een regionale krant (Wegwijs?), 1984.

²⁸ Geboren als Dientje Korse in Duivendrecht op 2-2-1872, overleden in Nijmegen op 5-1-1967.

²⁹ Geboren als Helena Maria Kuijpers in Helmond op 5-4-1865, overleden in Boxtel op 5-7-1937.

³⁰ Geboren als Petronella Daniels in Beugen op 12-3-1868, overleden in 's-Hertogenbosch op 20-11-1942.

³¹ Geboren als Dymphina van Ven in St. Michielsgestel op 29-11-1865, datum/plaats overlijden niet bekend.

³² Interview als genoemd 1984.

een grote twintig leerlingen zou overhouden, overbodig. Het kleine pensionaat kon om de ongunstige ligging ook niet uitgroeien. Daarom werd besloten, het Sint-Joannesgesticht op te heffen. De vrijkomende krachten konden goed gebruikt worden in de nieuwe, veelbelovende stichtingen te 's-Hertogenbosch en Eindhoven³³.

Zuster Lucie in 1955

Vijftig jaar later vertelde oma Strik aan een plaatselijke krant dat ze het vertrek destijds heel erg had gevonden. Ze was jarenlang als 'dienstmeid' bij de nonnetjes in de wasserij werkzaam geweest en had daar hele goede herinneringen aan. Ze was zelfs vanuit het klooster getrouwd.

De Batenburgers zullen met enige feestelijkheid afscheid hebben genomen van "hun" zusters die tientallen jaren in hun midden hadden geleefd. Veel ruchtbaarheid buiten het dorp is er echter niet aan gegeven, getuige het ontbreken van enige vermelding over de sluiting van het klooster en het pensionaat in de regionale pers.

Na het vertrek van de zusters in 1930 vestigden de katholieke jongens- en meisjesschool zich samen in het kloostergebouw. Het personeel werd voortaan betaald uit de gemeentekas. In 1956 kwam er een nieuwe school op de plek waar die nu nog staat. Het kerkbestuur verkocht het oude gebouw en de kloostertuin een paar jaar later aan de toenmalige burgemeester Zweers. Die ging zelf met zijn gezin in een deel ervan wonen en gebruikte de rest voor verschillende doeleinden. Zo was er een textielatelier in gevestigd, een toneelzaal en een bioscoop. Er was zelfs enige tijd een hennemesterij op zolder. De kloostertuin voor de Lourdesgrot waar voorheen de devote parochianen hun gebeden lieten klinken raakte overwoekerd door hoge populieren. Een oudere bewoner van Batenburg verzuchtte in 1984 nog: *"Ze moeten als het enigszins kan de grot zien te behouden, want ik weet nog goed hoe ik aan de hand van zuster Lucie daar mocht gaan kijken. Dat roept bij mij nu nog veel mooie herinneringen op"*. De verzuchting was vergeefs. Over de strijd om een nieuwe bestemming voor de monumentale bebouwing, die eind zeventiger jaren van de vorige eeuw werd gevoerd, kan een apart hoofdstuk worden geschreven. Het slot van het lied was dat alles in 1984 definitief plaats maakte voor woningbouw in "historische" stijl.

+++++++

³³ En het zaad groeide op, Pg 289.

Bijlage 1. De Gelderlander 11 augustus 1881

Consecratie van de St. Victorkerk en inzegening van het Sint Jansgesticht door bisschop Godschalk van Den Bosch.

* BATENBURG, 10 Aug. Begunstigd door zeer schoon weder en onder eenen grooten toevloed vreemdelingen van heinde en ver toegestroomd, gevoegd bij de geestdriftige Batenburgsche parochianen, had hier j. Zondag de plechtige intrede plaats van Z. D. H. Mgr. Godschalk. Aan Appelterns grens door eene goed georganiseerde eewacht onder presidium van den heer Eisen afgehaald, werd Mgr. bij den eersten triumfboog in Batenburg hartelijk welkom geheten en antwoordde Mgr. recht miczaam. Nu hief de muziekvereniging »door oefening volmaakter» uit Wijchen haar feestmarsch aan en trok men door de digte volkmassa tot aan het nieuwe Liefdegesticht, eerlang te betrekken, alwaar Mgr. wederom werd toegesproken. Heerlijk en harmonisch klonken weder de toonen der Harmonie door de keurig versierde straten in de oude stad der Batavieren, tot men de Pastorie genaderd was en Mgr. het rijk verliet. De Zeer Eerw. Heer Pastoor van Batenburg en meer andere geestelijken ontvingen hier Mgr. die, na een welkomstgroet van den heer Pastoor, Z. Eerw. de Prochianen, de Harmonie, in een woord alle dankte voor de groote eer Z. D. H. hier in Batenburg aangedaan, hoopte dat het groote werk dat Z. Hoogw. kwam verrigten daarvoor honderdvoudig zou beloonen. Na voerde de harmonie nog eenige stukken met aplomb uit en mocht de voldoening smaken dat Mgr. hier kwam dan zeggen voor

de schoone muziek, er bijvoegende dat 't reeds meermalen was dat Z. Hoogw. met Wijchen's harmonie kennis maakte en hoopte nog meermalen zulks te mogen doen. Een driewerf »Leve de Bisschop!» besloot de feestviering van dezen dag, zonder dat de orde in het minst is gestoord geworden.

Maandag morgen heeft op eene plechtige wijze in gebruikelijk ceremonieel de consecratie der nieuwe kerk, een pronkjuweel in den volsten zin des woords, plaats gehad, waarna Mgr. het H. Misoffer, door eene talrijke priesterschaar gessisteerd, opdroeg en waaronder de zangers zeer verdienstelijk, onder leiding van hunnen Organist (die blind is) een schoone Mis uitvoerden. Na dat het H. Misoffer ten einde was en Mgr. het ontbijt had genomen, trok men wederom in statigen optocht onder begeleiding der muziek en vergezeld van een groot getal priesters voorafgegaan door een 8 tal lieve bruidjes naar het Liefdegesticht, waar Mgr. door eene der bruidjes werd toegesproken gevolgd door een toepasselijk liedje. Nu sprak Z. D. H. nogmaals en zegende vervolgens het nieuwe gesticht, na afloop waarvan Mgr. naar de pastorie werd teruggeleid. Des namiddags, terwijl zich een groot getal genodigden aan den feestdich bevonden, voerde Wijchen's harmonie op eene uitstekende wijze haar programma uit.

Luide applaussementen vielen haar telkens welverdiend ten deel. Ten vijf ure werd Mgr. in dezelfde volgorde als bij Z. Hoogw. intrede uitgeleide gedaan, tot aan Wijchen's grens.

Al de toosten op te sommen, die er nu nog volgden, zoude dit bericht veel te lang maken; wij bepalen ons nog te vermelden dat de Harmonie het Edel Achtbaar hoofd der gemeente Batenburg met eene serenade verraste, vervolgens naar de pastorie trok en daar van allen afscheid nam.

De Zeer Eerw. Heer Pastoor dankte alstoen de Harmonie voor alles wat zij welwillend had gedaan en de Muziekvereniging verliet de gemeente onder den laiden uitroep:

»Leve de Harmonie van Wijchen!»

Ten slotte danken wij allen, inzonderheid de feestcommissie voor alles wat zij hebben opgeofferd om te toonen dat Batenburg ook op eene echt christelijke manier feest weet te vieren